

УДК [378.14:615.15]:316.444.5

Б. Р. Зеленський

**ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОБІЛЬНОСТІ
СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ФАРМАЦЕВТИЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ
ЗАКЛАДІВ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТІСНОГО
ПІДХОДУ ДО ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦЯ ФАРМАЦЕВТИЧНОЇ
ГАЛУЗІ**

Сучасний стратегічний напрям розвитку ВООЗ (Всесвітньої організації охорони здоров'я) докорінно змінює роль фармацевтичних працівників у системі охорони здоров'я. Акцент зміщується в бік маркетингу, компетенції в галузі клінічної фармації, комунікації. Це пов'язано з динамічними змінами як зовнішніх (економічна політика держави, законодавство, система оподаткування, конкуренція), так і внутрішніх умов функціонування фармацевтичної організації (ускладнення механізмів менеджменту і маркетингу, організаційно-технічні зміни, поява нових і скорочення старих робочих місць), що висувають додаткові вимоги до працівників фармацевтичної галузі: орієнтація на перспективу, потяг до самоосвіти впродовж життя, володіння новими технологіями, готовність до реалізації своїх потенційних можливостей, здатність розв'язувати проблеми і працювати в команді, гнучко реагувати на висунуті суспільством альтернативи тощо. Названі вимоги акумулює в собі професійна мобільність — інтегративна якість особистості, що характеризується здатністю фахівця не тільки змінювати свою професію, місце і вид діяльності, але й умінням приймати самостійні і нестандартні рішення, спрямовані на підвищення свого професіоналізму, здатністю опановувати нове освітнє, професійне, соціальне і національне середовище.

У зв'язку з цим істотно змінюються підходи до організації навчання студентів у вищих фармацевтичних навчальних закладах, виникає гостра потреба формування в них професійної мобільності як однієї з ключових компетенцій на етапі фахової підготовки.

Аналіз наукових джерел свідчить, що педагогічний аспект підготовки студентів у вищих фармацевтичних навчальних закладах досліджувався вченими у різних напрямках. Так, підготовку фахівців фармації в історичній ретроспекції розглядали Б. Зіменковський, Ю. Спіженко, Л. Романишина, В. Черних та ін. Розробці теоретико-методичних засад підготовки фармацевтичних кадрів в Україні присвятили свої дослідження І. Бойчук, І. Вітенко, О. Воловець, Ю. Вороненко, В. Георгіянц, В. Загорій, Л. Кайдалова, В. Москаленко, Н. Шварп, В. Черних та ін. Особливості підготовки студентів-фармацевтів у провідних країнах світу стали предметом дослідження Л. Вишневської, Л. Буданової, Н. Гавриліної, І. Денисова, Г. Зайченко,

О. Набоки, М. Пальцева, Г. Перфильєвої, Л. Упир та ін.

Теоретичним підґрунтям дисертаційної роботи послуговували праці А. Алексюка, С. Вітвицької, В. Гриньової, О. Дубасенюк, С. Золотухіної, С. Гончаренка, Н. Ничкало, О. Савченко, С. Сисоєвої, І. Прокопенка, у яких викладено загальні питання професійної підготовки фахівця у ВНЗ, а також наукові розвідки О. Безпалько, Н. Грицькової, С. Іванченко, Н. Кожемякіної, Р. Пріми та ін., у яких порушено психолого-педагогічні аспекти формування професійної мобільності студентської молоді у вишах різного профілю.

Аналіз наукової літератури дає підстави констатувати, що, незважаючи на підвищення інтересу сучасних учених до питань професійної підготовки майбутніх фахівців фармацевтичної галузі, проблема формування в них професійної мобільності під час навчання у вищих фармацевтичних навчальних закладах не знайшла цілісного відображення в психолого-педагогічних дослідженнях.

Мета статті – із урахуванням вимог компетентнісного підходу до підготовки студентів у вищих фармацевтичних навчальних закладах розкрити суть та визначити шляхи формування професійної мобільності майбутніх працівників фармацевтичної галузі.

У сучасних умовах національна вища школа зазнає реформаційних перетворень з огляду на утвердження нової освітньої парадигми, спрямованої на підготовку фахівця нового типу, який не лише володіє професійними знаннями і вміннями, але й здатний до оволодіння новими на протязі всього професійного життя. Сьогодні роботодавцям потрібна така кваліфікація випускників вишів, яка пов'язана не лише з подрібненням виробничих функцій на низку завдань і видів діяльності, а компетентність як поєднання навичок, притаманних кожному індивіду, в якому поєднуються кваліфікація з соціальною поведінкою, здатністю працювати в команді, ініціативністю, вмінням приймати рішення й відповідати за їх наслідки. Вище зазначене актуалізує проблему вироблення реальних педагогічних механізмів, які б забезпечували формування в студентської молоді потреби максимально розвивати і реалізовувати свої можливості ще на етапі професійної підготовки.

Таким інтегрованим соціально-особистісно-поводжувальним феноменом, результатом освіти в сукупності мотиваційно-ціннісних, когнітивних, поведінкових складових у сучасній педагогіці професійної освіти виступає компетентнісний підхід [1, с. 191]. В умовах вищих навчальних закладів під поняттям компетентнісного підходу розуміють спрямованість педагогічного процесу на формування й розвиток у студентів ключових (базових, основних) і предметних компетенцій. У свою чергу ключові компетенції визначаються як суспільно визнаний комплекс певного рівня знань, умінь, навичок, ставлень, які можна застосувати в широкій сфері діяльності людини [1, с. 191].

Отже, компетентнісний підхід у підготовці фахівця вимагає зміщення акценту з накопичування нормативно-визначених знань, умінь

і навичок до розвитку в студентів здатності практично діяти, застосовувати навички й досвід успішних дій у ситуаціях професійної діяльності та соціальної практики. Передбачається, що компетентна особистість володіє не лише знаннями, високими моральними якостями і професіоналізмом, а й уміє діяти адекватно у відповідних професійних і життєвих ситуаціях, брати на себе відповідальність за власну діяльність, виявляти ініціативність, інноваційність, гнучкість, конструктивність і динамізм, а також професійну мобільність.

Як засвідчили результати проведеного дослідження [1; 2; 3; 4] запровадження компетентнісного підходу на сьогодні визначено пріоритетним напрямом у підготовці майбутніх фахівців фармацевтичної галузі. Це обумовлено, перш за все, розширенням і ускладненням сфери професійної діяльності фармацевтів-провізорів, що наразі включає:

- виробничу (аптеки, фармацевтичні підприємства, хіміко-фармацевтичні комбінати тощо);
- організаційно-управлінську;
- контрольно-регулюючу (ліцензування, сертифікація, реєстрація);
- загальну фармацевтичну практику (роздрібна аптечна мережа, аптеки сільської місцевості);
- інформаційно-просвітницьку;
- науково-дослідницьку діяльність тощо.

Відповідно випускник вищого фармацевтичного навчального закладу має бути готовий до творчої професійної діяльності в сфері обігу лікарських засобів, що обіймає дослідження, розробку, виробництво, зберігання, перевезення, державну реєстрацію, сертифікацію, стандартизацію і контроль якості, а також продаж, рекламу, застосування і знешкодження лікарських засобів.

Вище зазначене ставить на порядок денний питання про формування в майбутніх фахівців фармацевтичної галузі на етапі вузівської підготовки низки базових компетенцій, зокрема:

- спеціальної, що включає знання фармакотерапевтичних, медичних, технічних, ергономічних характеристик товарів і послуг фармацевтичного асортименту;
- управлінської, що передбачає знання законів і правил розвитку фармацевтичного бізнесу і формування команди;
- психологічної, що ґрунтується на знаннях психології спілкування з партнерами фармацевтичного ринку, споживачами фармацевтичних послуг і товарів;
- правової, що визначається знаннями нормативно-правової бази організації фармацевтичної діяльності і ступеня відповідальності за її невиконання [4].

Утім, за вимогами ВООЗ, зважаючи на компетентнісний підхід у підготовці майбутніх фахівців фармацевтичної галузі, вельми актуальним постає питання оволодіння студентами-фармацевтами не лише фаховими

знаннями, професійними вміннями і навичками в галузі фармації, але й розвиток у них професійно важливих якостей, установки на особистісно-орієнтоване професійне самовдосконалення, реалізацію себе в професії. Ці вимоги знайшли відбиття у Концепції «фармацевта семи зірок»:

- фармацевт, який надає допомогу пацієнту, має сприймати свою практику як частину дій всієї системи охорони здоров'я і складову діяльності інших фармацевтів; з огляду на це, його послуги мають бути висококваліфіковані і якісні;

- фармацевт, який приймає рішення, має бути здатен оцінити, проаналізувати ситуацію і обрати оптимальне рішення;

- фармацевт як з'єднувальна ланка між лікарем і пацієнтом має володіти ґрунтовними знаннями, бути упевненим у собі під час спілкування, володіти навичками вербального і невербального спілкування;

- фармацевт-лідер має виявляти співчуття до інших, а також здатність приймати рішення, ефективно спілкуватися і здійснювати керівництво;

- фармацевт-менеджер повинен уміти ефективно управляти людськими, фізичними і фінансовими ресурсами, інформацією, а також позитивно сприймати пропозиції з боку інших;

- фармацевт, який постійно здобуває знання, має сповідувати принцип «навчання упродовж життя»;

- фармацевт-наставник зобов'язаний допомагати в навчанні і підготовці майбутніх фармацевтів, а також здійснювати самонавчання [3].

Зазначене вище дозволяє констатувати, що сучасною фармацевтичною галуззю затребуваним є фахівець-лідер, який уміє працювати в команді, спеціаліст, який готовий навчати і навчатися сам, приймати самостійні рішення і нести за них особисту відповідальність, здійснювати рефлексію по відношенню до своєї діяльності, усвідомлювати потребу в постійному самовдосконаленні.

Одним із шляхів вирішення окреслених завдань слугує формування в майбутніх фахівців фармацевтичної галузі ще на етапі фахової підготовки професійної мобільності – інтегрованої якості особистості, що дозволяє бути їй соціально активною, конкурентноздатною, професійно компетентною, готовою до саморозвитку, модернізації власної професійної діяльності та зміни її видів [5].

На переконання К. Пудрикова та Є. Максимкіної [6], складниками професійної мобільності фармацевтичних працівників є:

- усталений набір компетенцій, які характеризують фахівця як особистість і професіонала. Основу професійної мобільності фармацевтичного працівника складає загальнокультурна компетентність, базові професійні компетенції, а також здатність до швидкого опанування новими знаннями, оскільки в результаті стрімкого оновлення фармацевтичного ринку, появи нової інформації компетентність працівника фармацевтичної галузі суттєво знижується;

- готовність до змін (фармацевтичний працівник готовий внести суттєві зміни в своє особисте життя і професійну діяльність без будь-якого втручання і тиску з боку);

- активність у плані розвитку мотивації самоосвіти, формування установки на самоактуалізацію, оптимістичне сприйняття дійсності, зміни професійних функцій і виду діяльності.

Підкреслимо, що формування професійної мобільності студентів фармацевтичних вишів із урахуванням зазначених складників вимагає з одного боку розвитку в них проєктувальних умінь, спрямованих як на себе, так і на власну професійну діяльність; з іншого, – оволодіння технологією реалізації себе в професії, що охоплює декілька напрямів:

- «напрямок руху вперед», коли, залишаючись формально на одному й тому ж професійному рівні, фахівець удосконалює свою професійну кваліфікацію й професійну майстерність;

- «напрямок руху вгору», коли фахівець піднімається кар'єрними сходами відповідно до підвищення професійного рівня;

- «напрямок руху по горизонталі», коли безперервність освіти дає можливість змінювати основну спеціальність, набувати додаткових, коригувати первинний професійний вибір [6, с. 46].

Зазначене вище продукує пошук шляхів формування професійної мобільності майбутніх фахівців фармацевтичної галузі у процесі фахової підготовки у ВНЗ. Найбільш ефективними вважаємо:

- зміщення акцентів у напрямі формування ціннісно-мотиваційної складової професійної спрямованості студентів фармацевтичних вишів;

- забезпечення практико-орієнтованого підходу в організації навчально-виховного процесу вищого фармацевтичного навчального закладу;

- застосування багатoproфільного (мультидисциплінарного) викладання і навчання

- оволодіння майбутніми фахівцями в галузі фармації основами самоменеджменту.

Отже, проведене дослідження дає підстави для висновку, що формування професійної мобільності майбутніх працівників фармацевтичної галузі у процесі фахової підготовки є актуальною проблемою вищої фармацевтичної освіти. Її розв'язання лежить у площині реалізації компетентнісного підходу до підготовки студентів у вищих фармацевтичних навчальних закладах, що вимагає обґрунтування відповідної технології, розробки належного науково-методичного забезпечення із урахуванням міжнародних стандартів і положень Концепції реформування вищої фармацевтичної освіти в Україні.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Більш глибокого вивчення вимагають педагогічні умови формування професійної мобільності студентів фармацевтичних вишів у процесі фахової підготовки.

Список використаної літератури

1. **Наукові підходи** до педагогічних досліджень: колективна монографія / За заг. ред. д.пед.н., проф., чл.-кор. НАПН України В. І. Лозової. – Х. : «Апостроф», 2012. – 348 с. 2. **Організаційно-правові та освітньо-кваліфікаційні підходи** до підготовки спеціалістів за спеціальностями «Провізор-клінічний», «Провізор судовий» / М. М. Ніконов, В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов // Фармацевтичний журнал. – 2007. – №4. – С. 32–34. 3. **Сліпчук В. Л.** Модернізація професійної підготовки фахівців фармацевтичної галузі в Україні у контексті Болонського процесу / В. Л. Сліпчук // Педагогічний процес : теорія і практика. – 2014. – Вип. 1. – С. 43–49. 4. **Компетентностный** подход к подготовке специалиста в фармации / Л. И. Иванкина, О. Ю. Герасимова // Профессионально компетентная личность в мировом образовательном пространстве: инновационные технологии в образовании. – Новосибирск, 2010. – С. 35–38. 5. **Горюнова Л. В.** Составляющие профессиональной мобильности специалиста / Л. В. Горюнова // Естествознание и гуманизм : сб. науч. трудов. – Вип. 5. – Т.2. – Томск : Томский гос. ун-т, 2005. 6. **Пудриков К. А.** Профессиональная мобильность фармацевтических кадров – основной элемент современной кадровой политики / К. А. Пудриков, Е. Л. Максимкина // Фармация. – 2011. – №8. – С. 45–47.

Зеленський Б. Р. Проблема формування професійної мобільності студентів вищих фармацевтичних навчальних закладів у контексті реалізації компетентнісного підходу до підготовки фахівця фармацевтичної галузі

У статті розкрито суть компетентнісного підходу в організації вищої професійної освіти; уточнено змістове наповнення дефініції «професійна компетенція». З огляду на сучасні соціально-економічні виклики, тенденції реформування вищої фармацевтичної освіти та вимоги компетентнісного підходу до підготовки студентів фармацевтичних вишів охарактеризовано ключові компетенції майбутніх працівників фармацевтичної галузі. З'ясовано суть поняття «професійна мобільність», визначено роль і місце професійної мобільності в системі вимог до майбутніх працівників фармації, акцентовано увагу на її складниках та різновидах. Запропоновано шляхи формування професійної мобільності студентів вищих фармацевтичних навчальних закладів у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: професійна мобільність, формування, компетентнісний підхід, компетенції, вищі фармацевтичні навчальні заклади, шляхи.

Зеленский Б. Р. Проблема формирования профессиональной мобильности студентов высших фармацевтических учебных заведений в контексте реализации компетентностного подхода к подготовке специалиста фармацевтической отрасли

В статье раскрыта суть компетентностного подхода в организации высшего профессионального образования; уточнено содержательное наполнение дефиниции «профессиональная компетенция». Учитывая современные социально-экономические вызовы, тенденции реформирования высшего фармацевтического образования и требования компетентностного подхода подготовки студентов фармацевтических вузов дана характеристика ключевых компетенций будущих работников фармацевтической отрасли. Обозначена суть понятия «профессиональная мобильность», определены роль и место профессиональной мобильности в системе требований к будущим работникам фармации, акцентировано внимание на ее составляющих и разновидностях. Предложены пути формирования профессиональной мобильности студентов высших фармацевтических учебных заведений в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: профессиональная мобильность, формирование, компетентностный подход, компетенции, высшие фармацевтические учебные заведения, пути.

Zelenskyi B. R. The Problem of Formation of Professional Mobility of Students at Higher Pharmaceutical Educational Establishments in the Context of Realization of the Competence Approach to Training Specialist of the Pharmaceutical Industry

The essence of the competence approach in organization of higher professional education has been revealed in the article. The content of the concept "professional competence" has been specialized. The key competences of future workers of the pharmaceutical industry have been characterized in view of the modern social-economical challenges, tendencies of reformation of higher pharmaceutical education and the requirements of the competence approach to training students of higher pharmaceutical educational establishments. The essence of the concept "professional mobility" has been defined. Professional mobility has been defined as an integrated personality quality which allows a person to be socially active, competitive, professionally competent, ready for self-development, modernization of personal professional activity and changes of its types. The role and the place of professional mobility in the system of requirements for pharmacy future workers have been determined. The components and types of professional mobility have been revealed. The ways of formation of professional mobility of students of higher pharmaceutical educational establishments in the process of professional training have been determined. The ways are a shift of emphasis towards formation of value-motivational component of students' professional orientation; providing practice-oriented approach in organization of educational